

SAT-K1-1-QAHE-01

Improvement of the Methodology for Evaluation and Accreditation of Higher Education

Vera Boneva, Velizara Pencheva, Radoslav Kyuchukov

Усъвършенстване на методологията за оценяване и акредитация на висшето образование

Вера Бонева, Велизара Пенчева, Радослав Кючуков

Abstract: The methodology of evaluation and accreditation of higher education in Bulgaria could be improved by rational legal changes.

Recommendations have been formulated to improve procedures in the existing legal framework: duplicating the criteria of institutional and program accreditation, program accreditation of doctoral programs, research universities criteria system, thematic sample estimates objectification of expertise, training of experts and others.

A model of the structure of information on the procedures of evaluation and accreditation (unified format and system of indicators) has been presented.

Key words: Methodology, Evaluation, Accreditation, Procedure, Structure of information.

JEL Codes: I20, I21

ВЪВЕДЕНИЕ

Подобряването на качеството на висшето образование е в основата на дейността на Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) [1,2,3].

В Агенцията функционира Комисия по качество на дейността на НАОА [4]. В състава ѝ влизат университетски преподаватели, както и представители на Министерството на образованието и науката, НС „Висше образование и наука”, БАН и студенти и докторанти. Комисията подпомага Акредитационния съвет и постоянните комисии на НАОА, както Агенцията като държавна институция в оперативната дейност, разработването на процедури по качеството, процедурите за оценяване на НАОА от Европейската асоциация за осигуряване на качеството на висшето образование (ENQA).

Актуалните към момента критериални системи за институционална и програмна акредитация на НАОА са многофакторни, с което оценките се обективизират.

Оценяването и акредитацията целят мотивиране на висшите училища да подобряват качеството на образованието, съобразено с европейската [5] и националната стратегически насоки [6,7,8].

В доклада се представят виждания по отношение на акредитационния модел и реализирането на процедури за оценяване и акредитация, към датата на представянето на резюмето (10 октомври 2016 г.).

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Разширяване и усъвършенстване на законовата рамка

Статут на НАОА

Законът за висшето образование регламентира нормативната рамка на дейностите по оценяване и акредитация в системата на висшето образование. В академичната общност някои позиции са крайни, като застъпват, че тази дейност може или да отпадне, или да се поеме от формалната сертификация на системите за управление на качеството по стандартите на ISO (вкл. IWA 2:2007(E)) за системи за управление на качеството. Те са с управленски характер, съдържат формални изисквания и инструментариум и имат дисциплинираща функция. Няма съдържателната част на системите с конкретно предназначение за качество на висшето образование.

НАОА следва да запази статута на държавен орган. С това се гарантира обективността и реализирането на държавната политика във висшето образование. Законовата рамка на акредитацията в системата на висшето образование следва да бъде по-обща и по-широка. На НАОА трябва се даде разширена автономност при вземане на решения при провеждането на държавната политика във висшето образование.

НАОА да продължи да работи с акцент върху подходите за непрекъснато подобряване на качеството на висшето образование, като специфицира и обобщава добрите образователни и изследователски практики на висшите училища и периодически актуализира критериалната система.

Оценяване от чуждестранни агенции

Съгласно Закона за висшето образование (ЗВО) акредитация на висшите училища в България се дава само от НАОА. Българските висши училища могат да поискат оценяване от чуждестранна агенция, член на Европейската асоциация за осигуряване качеството във висшето образование (ENQA) или вписана в Европейския регистър на агенциите за осигуряване на европейско качество във висшето образование (EQAR) - по покана на съответното висше училище. Това е само доброволна процедура за оценяване, но без право да се дава акредитация.

Вариантите на признаване от НАОА на оценяването от чуждестранна агенция могат да бъдат:

а) висшето училище, оценено от чуждестранна агенция, открива съответна процедура в НАОА със всички реквизити съгласно ЗВО и подзаконовите актове на НАОА, като представя като допълнителен доказателствен материал оценката от чуждестранна агенция;

б) висшето училище представя в НАОА материалите от проведена процедура за оценяване от чуждестранна агенция, като НАОА приравнява оценката и дава акредитация със съответен срок на валидност или отказва акредитация (няма уредба в ЗВО).

Чуждестранна агенция следва да може да даде акредитация на българско висше училище (институционална и/или програмна), валидна само за държавата, която признава законово тази агенция и такава процедура.

Като добра практика за оценяване от НАОА на институция, получила акредитация от агенция, член на ENQA или вписана в EQAR, може да се представи приравняването на оценката към критериите на НАОА. Съставя се релационна матрица с примерен вид (табл. 1).

Табл. 1. Релационна матрица по процедура за институционална акредитация на висше училище ...

Сфери на дейност от Критериалната система на НАОА	КРИТЕРИИ на НАОА	Макс. брой точки	Релация към разделите на самооценяващия доклад на висшето училище	Релация към разделите на оценяващия доклад на чуждестранната агенция	Релация към други документи във връзка с процедурата
1	2	3	4	5	6
1. Образователна дейност на висшето училище					
2. А. Научноизследователска дейност на висшето училище					
2. Б. Научноизследова-					

телска, художествено- творческа, изпълнителска и спортна дейност на висшето училище					
3. Управление на висшето училище					
4. Конкурентноспо- собност на висшето училище (адаптивност към средата)					

Несвойствени професионални направления и основни звена в специализираните висши училища.

Има тенденция висшите училища да разширяват дейността си, като откриват нови професионални направления и основни звена. Това е напълно в духа на академичната автономия и развива образователния пазар. Висшите училища и особено специализираните такива трябва да се мотивират да не откриват процедури за несвойствени и неефективни професионални направления и основни звена. Това може да се постигне, като наличието на такова професионално направление или основно звено да води до компрометиране на акредитацията на институцията.

Процедури в новооткрити висши училища.

Новооткритите висши училища, след положително оценяване на проекта за откриване, следва да са с права на акредитирани, както като институция, така и с проектните професионални направления (ПН) в определения от НАОА срок. Те не трябва да внасят проекти за откриване на проектните ПН, а да минават програмна акредитационна процедура в определения срок при откриването. Ако висшите училища впоследствие искат да открият други ПН, извън от проектните при откриването им, за тях да представят проекти по общия ред.

2. Усъвършенстване на процедурите за оценяване и акредитация в рамките на актуалната законова рамка

Дублиране на критерии за програмна и институционална акредитация.

Без да се отрази на оценката по процедурата, може да отпаднат от критериите за програмна акредитация институционалните критерии, свързани с общата организация и управление на висшето училище, административен капацитет, вътрешна университетска система за оценяване и поддържане на качеството на обучението и др. Те се доказват и оценяват при институционалната акредитация и/или при процедури за следакредитационно наблюдение и контрол (САНК) на институцията.

Процедури за програмна акредитация на докторски програми

В критериите за програмната акредитация на докторска програма влиза институционалният критерий за съответствие с действащото законодателство. При институционалната акредитация следва да се оцени общата организация и управление на висшето училище, административния капацитет, вътрешната университетска система за оценяване и поддържане на качеството на обучението при обучение в ОНС „Доктор”.

Програмната акредитация на докторските програми да се концентрира върху основните позиции:

- тематика на докторантурите;
- качество на академичния състав на академичното звено;

- обучавани докторанти (възможности за довеждане до успешна защита);
- научноизследователска дейност, свързана с подготовката на докторанти;
- материална и информационна база за докторантските програми;
- други.

Посещение от експертните група място във висшето училище е целесъобразно да се провежда само при откриване на нова докторска програма, която не е оперирала до момента (не е имала официално зачислени докторанти). Представя се официализиран списък с конкретни характеристични данни за членовете на обучаващото звено и за докторантите.

Тематични извадкови оценки на професионалните направления.

По линия на САНК може да се провежда тематична извадкова оценка на институциите и на професионалните направления по актуална проблематика в системата за висше образование (напр. на практическото обучение, професионалната реализация, университетските системи по качеството, работа по европейски проекти и др.). На базата на такава оценка могат да се излявят и да се препоръчат на висшите училища добри образователни практики и да се актуализира критериалната система.

Акредитиране на бакалавърски програми по тесни специалности.

Акредитирането на бакалавърски програми по тесни специалности е недопустимо по смисъла на ЗВО. Висшите училища се мотивират с това, че образователно-квалификационната степен (ОКС) „Бакалавър” е по-ниска степен и за нивото на дадена тясна специалност степента е достатъчна. ЗВО предполага бакалавърската степен да е широкопрофилна и адаптивна към развитие към магистърска степен. Препоръчително е тесни специалности по специфични професии да се развиват и акредитират в ОКС „Професионален бакалавър. Ако тесните специалности изискват задълбочена фундаментална подготовка, съчетана с профилиране - да се надграждат върху адекватна бакалавърска програма.

Обучение на експерти на НАОА

Целесъобразно е провеждането на начално и продължаващо обучение на експерти на НАОА. То следва да бъде с незначителни парични разходи и с малка продължителност, например в инструктивна, дистанционна или друга подходяща форма на обучение. Във всички случаи обучението трябва да бъде признато с документ.

3. Методична дейност по качеството

Структуриране на доклада-самооценка за институционална и програмна акредитация

Докладът-самооценка е целесъобразно да съдържа две относително обособени части:

- Задължителна част, съдържаща компактна информация в таблична форма, по единен набор от количествени измерители, точно и еднозначно оценяващи изпълнението на критериите и характеристиките (съдържанието) на критериите по сферите на дейност. Тази част е препоръчително да се оформя еднакво от всички висши училища (съответно и от всички професионални направления) за сравнимост.

- Част, в която висшето училище представя в свободна форма своята позиция в системата на висшето образование, дава допълнителна информация по задължителната част, включва други данни и дейности по преценка.

Модел за структуриране на информацията по критериите на НАОА.

Структурирането на информация по изпълнението на критериите на НАОА за съответните процедури е целесъобразно да бъде в следния вид:

- Макет - унифицирани, стандартизирани, форматирани таблици по: сфери на дейност, критерии, съдържание (характеристики) на критериите.

- Измерители – в числов вид, с баланс между оценките в количествен измерител и експертните (качествените) оценки. За всички професионални направления да се събира еднаква информация за пълна сравнимост. Референтните стойности за достатъчност е препоръчително да се дадат по професионални направления.

- Съгласно спецификата на професионалните направления постоянните комисии по области на висшето образование могат да зададат някои допълнителни изисквания, но еднакви за оценяваните професионални направления във всички висши училища.

- Експертните групи само проверяват обективността и коректността на представената информация, евентуално изискват допълването ѝ.

Разработен е набор от таблици за еднотипно събиране на информация по процедурите за оценяване и акредитация, които не се дават поради ограничения обем на публикацията.

Планиране на дейностите за оценяване и акредитация

Годишните планове на съответните постоянни комисии на НАОА съдържат следните примерни раздели:

- процедури за оценяване и акредитация (институционална, програмна (в т.ч. на професионални направления, специалности от регулираните професии, докторски програми);
- процедури за оценяване на проекти;
- процедури за оценяване на дистанционна форма на обучение (в тч. оценяване на организация среда за дистанционно обучение във висши училища и акредитация на специалност в дистанционна форма на обучение в конкретно професионално направление);
- процедури за изменение на капацитета на професионални направления/специалности от регулираните професии;
- аналитична и организационно-методична дейност на постоянните комисии (в т.ч. анализ на работата в предходната година; специфициране на добри практики; провеждане на годишна среща с Акредитационния съвет и др.);
- провеждане на анкетни проучвания;
- други.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

1. Усъвършенстване на дейността по оценяване и акредитация може да се реализира чрез законовата уредба, по отношение на: оценяването от чуждестранни агенции; откриването на несвойствени професионални направления и основни звена в специализирани висши училища; процедурите в новооткрити висши училища.

2. Като добра практика може да се представи съставянето на релационна матрица за приравняване на оценката на институция, получила акредитация от чуждестранна агенция (член на ENQA или вписана в EQAR) към оценъчната система на НАОА.

3. Процедурите за оценяване и акредитация могат да се рационализират чрез: отпадане от критериите за програмна акредитация на институционални критерии, свързани с общата организация на институцията и вътрешната система по качеството; подобряване и икономизиране на процедурите за програмна акредитация на докторски програми; провеждане на тематични извадкови оценки по актуална академична тематика за извеждане на добри академични практики; недопускане на акредитиране на бакалавърски програми по тесни специалности; документирано начално и продължаващо обучение на експерти на НАОА с минимални разходи и в инструктивна, дистанционна или друга подходяща форма на обучение.

4. Методичната дейност може да се усъвършенства чрез: структуриране на докладите-самооценка в две относително обособени части (задължителна част с компактна информация по единен формат за всички висши училища и част в свободна форма за излагане на собствена позиция на съответното висше училище); модел за структуриране на информацията по критериите на НАОА за съответните процедури; годишно планиране на дейностите на постоянните комисии, като наред с текущите задачи по процедурите се провежда аналитична, организационно-методична и анкетна дейност.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Критериална система за институционална акредитация на висшите училища (<http://www.neaa.government.bg/images/OA-IA/Kriterialna-sistema-IA-June-2011.pdf>)

[2] Критериална система за програмна акредитация на професионални направления и специалности от регулираните професии (<http://www.neaa.government.bg/images/OA-PA-PN/Kriterialna-sistema-PA-PN-Dec-2011.pdf>)

[3] Правилник за дейността на Националната агенция за оценяване и акредитация. (http://www.neaa.government.bg/images/files/PRAVILNIK_za_dejnostta_na_NAOA_BG_Jul_2013.pdf)

[4] Система за осигуряване качеството на дейността на Националната агенция за оценяване и акредитация

[5] Стандарти и насоки за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование (ESG). Конференция на министрите, отговарящи за висшето образование, Ереван, 14-15.05.2015

[6] Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 г.

[7] Стратегия за развитието на Националната агенция за оценяване и акредитация за периода 2014 – 2017 г., приета на заседание на Акредитационния съвет, проведено на 30 октомври 2014 г.

[8] Програма за прилагане на стандарти и насоки за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование и План за действие, приети от Акредитационния съвет на НАОА (протокол № 23/15.10.2015 г.).

За контакти:

Проф. д-р Вера Бонева, Национална агенция за оценяване и акредитация, e-mail: vera_boneva@abv.bg

Проф. д-р Велизара Пенчева, Русенски университет „Ангел Кънчев”, e-mail: vpenceva@uni-ruse.bg

Доц. д-р Радослав Кючуков, Русенски университет „Ангел Кънчев”, e-mail: rivanov@uni-ruse.bg